

Gaut, Berys

گات، بریس، - م
دانشنامه زیبایی شناسی / بریس گات، دومینیک مک آیور لوپس؛ گروه مترجمان. - - تهران:
فرهنگستان هنر، ۱۳۸۴.
۴۹۰ ص.

ISBN 964-8802-35-1

فهرست نویسی بر اساس اطلاعات فیبا.
عنوان اصلی: The Routledge Companion to Aesthetics, ©2001

۱. زیبایی شناسی. ۲. هنرها. ۳. زیبایی شناسی - تاریخ. ۴. فیلسوفان. الف. لوپس، دومینیک. - م.
Lopes, Dominic McIver ب. فرهنگستان هنر جمهوری اسلامی ایران. ج. عنوان.

۱۱۱/۸۵

BH ۳۹ / ۵۹۵۲

۱۳۸۴

۸۴ - ۳۹۴۱۴ م

کتابخانه ملی ایران.

انتشارات فرهنگستان هنر

دانشنامه زیبایی شناسی

بریس گات، دومینیک مک آیور لوپس

گروه مترجمان: متوچهر صانعی دره بیدی، امیر علی نجومیان
شیده احمدزاده، بابک محقق، مسعود قاسمیان، فرهاد ساسانی
ویراستار: مشیت علایی

ویرایش فنی و نمایه: بابک محقق و مسعود قاسمیان

طراح جلد و مدیر هنری: مهران زمانی

چاپ اول: زمستان ۱۳۸۴

شمارگان: ۲۰۰۰ نسخه

لیتوگرافی و چاپ: سازمان چاپ و انتشارات وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی

شابک: ۹۶۴-۸۸۰۲-۳۵-۱ ISBN: 964-8802-35-1

کلیه حقوق چاپ و نشر برای ناشر محفوظ است.

نشانی: تهران، خیابان ولیعصر، بالاتر از چهارراه امام خمینی (ره)،

نبش کوچه شهید حسن سخنور، پلاک ۱۵، فرهنگستان هنر.

تلفن: ۶۶۴۸۵۸۶۸-۹

صندوق پستی: ۱۳۷۷ ۱۳۱۴۵

WWW.honar.ac.ir

فهرست

فهرست تصاویر	هشت
سخن ناشر	نه
یادداشت ویراستار	ده
راهنمای پیوستها	سیزده
اسامی نویسندگان مقالات	چهارده
مقدمه	شانزده

بخش یکم: تاریخ زیبایی‌شناسی

فصل ۱ افلاطون / کریستوفر جانابی ۳

فصل ۲ ارسطو / نیکولاس پاپاس ۱۳

فصل ۳ زیبایی‌شناسی در قرون وسطی / جوزف مارگولیس ۲۳

فصل ۴ تجربه‌گرایی: هاجسون و هیوم / جیمز شلی ۳۱

فصل ۵ کانت / داندل دابلیو. کرافورد ۴۱

فصل ۶ هگل / مایکل اینوود ۵۱

فصل ۷ نیچه / روبن بروس و آرون ریدلی ۵۹

فصل ۸ فرمالیسم / نوئل کارول ۶۷

فصل ۹ پراگماتیسم: دیویی / ریچارد شوسترمن ۷۵

فصل ۱۰ هایدگر / سایمون گلندینینگ ۸۳

فصل ۱۱ بیانگری: کروچه و کالینگوود / گوردون گراهام ۹۱

فصل ۱۲ سیبلی / کالین لایس ۹۹

فصل ۱۳ فوکو / رابرت ویکس ۱۰۹

فصل ۱۴ پسامدرنیسم: بارت و دریدا / دیوید ناویس ۱۱۷

بخش دوم: نظریه زیبایی‌شناسی

فصل ۱۵ تعاریف هنر / استیون دیویس ۱۲۷

فصل ۱۶ امر زیبا / آلن گلدمن ۱۳۶

فصل ۱۷ ذوق / کارولین کورسمایر ۱۴۴

فصل ۱۸ مقوله‌های عام زیبایی‌شناختی / دنیس داتون ۱۵۲

فصل ۱۹ ارزش هنر / متیو کی‌یران ۱۵۹

فصل ۲۰ زیبایی / جنیفر آن مک‌مان ۱۶۷

فصل ۲۱ تفسیر / رابرت استکر ۱۷۵

فصل ۲۲ تخیل و وانمود / گرگوری کاری ۱۸۳

فصل ۲۳ داستان / دیوید دیویس ۱۹۱

فصل ۲۴ روایت / پیزلی لیوینگستون ۱۹۹

فصل ۲۵ استعاره / گری ال. هاگبرگ ۲۰۷

فصل ۲۶ بازنمایی تصویر / مارک رالینز ۲۱۵

بخش چهارم: هنرهای نُه‌گانه

فصل ۲۸ ادبیات / پیتر لامارک ۲۳۵

فصل ۳۹ فیلم / ماری اسمیت ۲۴۵

فصل ۴۰ عکاسی / پاتریک مینارد ۲۵۵

فصل ۴۱ نقاشی / دومینیک مک‌آیور لوپس ۲۶۷

فصل ۴۲ مجسمه‌سازی / کرتیس آل. کارتر ۲۷۷

فصل ۴۳ معماری / ادوارد وینترز ۲۸۷

فصل ۴۴ موسیقی / مارک دبلیس ۲۹۵

فصل ۴۵ رقص / گراهام مکفی ۴۰۵

فصل ۴۶ تئاتر / جیمز آر. همیلتون ۴۱۵

واژه‌نامه انگلیسی - فارسی ۴۲۳

واژه‌نامه فارسی - انگلیسی ۴۳۳

فهرست اعلام ۴۴۵

نمایه ۴۵۵

بخش سوم: مسائل و چالش‌ها

فصل ۲۷ نقد / راجر سیمون ۲۲۹

فصل ۲۸ هنر و دانش / آیلین جان ۲۴۱

فصل ۲۹ هنر و اخلاق / بریس گات ۲۵۱

فصل ۳۰ هنر، بیان و احساس / دِریک ماتراورز ۲۶۱

فصل ۳۱ تراژدی / آلکس نیل ۲۶۹

فصل ۳۲ طنز / تد کوهن ۲۷۷

فصل ۳۳ اصالت اجرا / جیمز ا. یانگ ۲۸۳

فصل ۳۴ آثار جعلی و تقلبی / نن استالنکر ۲۹۱

فصل ۳۵ هنر فاخر و هنر نازل / جان ای. فیشر ۳۰۱

فصل ۳۶ زیبایی‌شناسی زیست‌محیطی / آلن کارلسون ۳۱۳

فصل ۳۷ زیبایی‌شناسی فمینیستی / سارا وُرت ۳۲۵

فهرست تصاویر

آداب بهار اثر پیکاسو نشان می‌دهد که اطلاعات اشکال چگونه در تصاویر سایه‌نما گنجانده شده‌اند ۲۳۰
فصل ۷۶، تصویر ۱

نظام توصیف فشرده اشکال برای موجودات دویا و چهارپا ۲۳۰
فصل ۷۶، تصویر ۲

پرنده‌گان و طرح اثر وان دایس ۲۳۲
فصل ۷۶، تصویر ۳

یکنواختی اندازه با توجه به کارکرد تعداد عناصر بافتی پوشیده شده از تصویر دیگری که با سطح تماس دارد ۲۳۴
فصل ۷۶، تصویر ۴

تصویر اردک - خرگوش ۳۷۷
فصل ۴۱، تصویر ۱

قطعه کوتاهی از مسیحای هنل ۴۰۲
فصل ۴۴، تصویر ۲

سخن ناشر

هنر حاصل نوق، حس زیبایی‌شناختی هنرمند، تجربه‌ها و آموخته‌های اوست. هنرمند، در تعامل با هنر و دانش دیگر اقوام، بر غنای تجربه خود می‌افزاید و به افق وسیع‌تری دست می‌یابد، آثار و اندیشه‌های هنری از چنین رهگنری به‌منصه ظهور می‌رسند و میراث هنری شکل می‌گیرد. میراث هنری جلوه تلاش هنرمندان، اندیشمندان و انسانهایی است که در آفرینش آثار زیبا سهم داشته‌اند. درواقع، آنچه به‌منزله دست‌ساخته‌ای انسانی در قالب بنایی عظیم، مجسمه‌ای زیبا، تصویری چشم‌نواز و خطوط اسرارآمیز خودنمایی می‌کند، حاصل انگاره‌ها و اندیشه‌های تمدنهای گوناگون بشری است. باید این میراث را شناخت و ابعاد گوناگون هنری، فلسفی، تاریخی و علمی آن را تحلیل و بررسی کرد.

انتشارات فرهنگستان هنر، همگام با توجه خاص صاحب‌نظران، استادان و دوستداران فلسفه به مباحث زیبایی‌شناسی و فلسفه هنر، تلاش کرده است تا با انتخاب آثار برجسته موجود به رفع خلأ مباحث نظری این حوزه‌ها بپردازد. براین‌اساس، در گام اول کتاب حاضر برگزیده شد که مدخلی جدی و سودمند بر عمده موضوعات، مفاهیم، تاریخ و نظریه‌پردازان زیبایی‌شناسی می‌گشاید. مؤلفان این کتاب، که همه از استادان طراز اول دانشگاه‌های انگلیسی‌زبان به‌شمار می‌روند، در موضوع تخصصی خود نیز واجد صلاحیت لازم برای تألیف مقاله‌ای فشرده اما بسیار پرمحتوا، روشن و منسجم بوده‌اند. نقدها و بررسیهای به‌عمل آمده از کتاب خود دال بر آن است که این دانشنامه از متون درسی دانشگاه‌های معتبر به‌شمار می‌رود که ویراست جدید آن نیز به‌زودی با افزودن چند مقاله به چاپ خواهد رسید.

تردیدی نیست که جامعه فرهنگی و دانشگاهی کشور با فقر جدی ترجمه منابع دست‌اول و کلاسیک روبروست که تاکنون نیز طرحی جامع و هدفمند برای رفع این نقیصه تدوین نشده است. درنتیجه تا یافتن چاره‌ای برای این معضل قدیمی، که عموم رشته‌های علوم انسانی و هنر را تحت تأثیر قرار داده است، ناگزیر از آنیم که به منابع معتبر خارجی و ترجمه‌های موفق روآوریم. ازاین‌رو، فرهنگستان هنر طی دو سال اخیر با وارد شدن به حوزه تخصصی زیبایی‌شناسی و فلسفه هنر دست به گزینش و ترجمه آثار برجسته‌ای زده که از حد مقدمه و کلیات صرف فراتر رفته و عرصه‌های نوینی بر مباحث جدلی و عمیق گشوده‌اند. از جمله این آثار می‌توان از ارزش هنر از پیتیر کیوی، زیبایی‌شناسی و ذهن‌باوری از کانت تا نیچه از اندرو بووی، و نظریه زیبایی‌شناسی از آدورنو نام برد که درحال حاضر مراحل چاپ را می‌گذرانند. کتاب ویتگنشتاین: نظریه و هنر نیز پیش از این به چاپ رسیده است.

در راستای رفع معضلی که پیشتر از آن یاد کردیم گروه فلسفه و هنر فرهنگستان هنر در نظر دارد ترجمه گزیده‌ای از مقالات مهم و کلیدی این رشته را منتشر سازد، که در قالب مجموعه‌های جیبی چندجلدی در اختیار علاقه‌مندان قرار خواهد گرفت. تدوین و ترجمه فرهنگ توصیفی و واژه‌نامه مستقل زیبایی‌شناسی نیز از دیگر برنامه‌های در دست اقدام فرهنگستان هنر است.

انتشارات فرهنگستان هنر برای ترجمه آثار جدید از همه مترجمان متخصص این حوزه دعوت به همکاری می‌کند.

انتشارات فرهنگستان هنر

زمستان ۱۳۸۴

یادداشت ویراستار

تأمل در هنر و زیبایی، همچون دیگر مقوله‌های فلسفه و علوم انسانی، قدمتی بیش از دوهزار سال دارد و چنانکه می‌توان انتظار داشت، یونانیان باستان، آن گونه که از رسالات هippias بزرگ افلاطون و بوطیقای ارسطو برمی‌آید، سهم عمده‌ای در تکوین آن داشته‌اند. باین‌حال، اطلاق لفظ زیبایی‌شناختی (استتیک) به این نوشته‌ها، همچنین به نوشته‌های هنرشناسان چینی و هندی قرنهای بعد، خالی از تسامح نیست. زیبایی‌شناسی که تأمل انتقادی درباب هنر، فرهنگ و طبیعت است، پدیده‌ای است تاریخی که مشخصاً با دوره‌ی روشنگری اروپای قرن هجدهم پیوند خورده است، دوره‌ای که تداعی‌کننده‌ی فروپاشی فئودالیسم، رشد طبقه‌ی متوسط، گسترش صنعت چاپ و آغاز زوال سنت و اقتدار – به‌ویژه، دو نهاد دیرپا و پرقدرت آن، یعنی کلیسا و دولت – در مواجهه با خردگرایی است. پژوهندگان مباحث فلسفی از جایگاه خاص زیبایی‌شناسی در این مباحث، که با روشنگری آغاز شد، شگفت‌زده می‌شوند و در این میان سهم فرهنگ آلمان – کانت، هگل، شلینگ، شوپنهاور، نیچه، ماركس، فروید، لوكاچ، آدورنو، گادامر، هابرماس و هایدگر – بسیار برجسته بوده است. جریانهای بانفوذ و گسترده‌ی پساساختگرایی و هرمنوتیک درخصوص متن و تفسیر، عمدتاً وامدار فلسفه آلمان است، چنانکه بی‌تردید می‌توان گفت ایده‌آلیسم آلمانی، در قیاس با خردگرایی فرانسوی و تجربه‌گرایی انگلیسی، بیشترین تأثیر را بر تفکر زیبایی‌شناختی معاصر گذاشته است، و این، البته، شگفتی‌آور نیست، چراکه متفکرین آلمان قرن نوزدهم، حتی هگل که از «مرگ هنر» و استقرار علم به جای آن سخن گفته بود، بر منزلت انسانی هنر و در نتیجه زیبایی‌شناسی تأکید تمام کرده بودند. باین‌همه، حق آن است که بگوییم زیبایی‌شناسی تا حدود سده‌دهه پیش از این هرگز از چنین وجاهت و اقبالی برخوردار نبوده است و چنانکه ویراستاران کتاب حاضر در مقدمه خود متذکر شده‌اند در گذشته‌ای نه چندان دور – نزدیک بیست یا سی سال پیش – عموم فیلسوفان، مسائل زیبایی‌شناختی را از حیث فلسفی قابل‌طرح نمی‌دانستند.

اقبال نظریه‌پردازان و فیلسوفان اروپایی دو قرن اخیر به زیبایی‌شناسی، قبل از هر چیز، در خود اصطلاح استتیک نمایان است که سوای تأثیر همجواری فرهنگها و زبانها، از نوعی اروپامحوری حکایت می‌کند، بدین معنا که همه زبانهای اروپایی موجود – انگلیسی، فرانسوی، آلمانی، ایتالیایی، اسپانیایی و حتی روسی – کلمه مزبور را تقریباً بی‌هیچ تصرفی پذیرفته‌اند (زیبایی‌شناسی در فارسی ظاهراً برگردان علم الجمال عربی است). این کلمه، چنانکه بی‌تردید می‌دانیم، مأخوذ از واژه آیستتا یا آیستتیس یونانی است که نخستین بار باومگارتن آن را در تأملاتی در شعر در معنای «مُرکات» و متمایز از نوشتا (مقولات) به کار گرفت، و چنانکه پیداست، الزاماً متضمن بار یا محتوای زیبایی‌شناختی یا هنری نبود. زیبایی‌شناسی نزد او علمی بود که در آن از معرفت حاصل از حسیات بحث می‌شد و از معرفت حاصل از منطق وجود بالاستقلال داشت. باومگارتن، به‌شیوه دیگر متفکران خردگرا، به‌ویژه کریستیان وولف، عقیده داشت که هدف در زیبایی‌شناسی تحویل یا ترجمان دریافتهای گنگ حسی به ایماژها یا تصاویر مفهومی روشن است؛ به عبارت دیگر، زیبایی‌شناسی حرکت از احساس به ادراک، از معرفت حسی یا ادراکی به معرفت عقلانی یا مفهومی را توضیح می‌دهد. باومگارتن^۱ در آیستتیک کتابی که او سالها پس از تأملاتی در شعر و در حکم تکمله آن نوشت، به تعریف زیبایی‌شناسی می‌پردازد که در بالا از آن یاد کردیم: علمی که از معرفت یا شناخت حسی و دریافت مستقیم و بلاواسطه واقعیت از راه حواس بحث می‌کند و در آن نه از ماهیت هنر و نه از اهمیت اجتماعی آن سخنی به میان می‌آید. باومگارتن، که در چارچوب روانشناسی تجربی می‌نوشت، اصطلاح مزبور – «استتیک» – را برای مشخص کردن بخشی از آن روانشناسی به کار برد که به قوه نازل روان انسان، یعنی شناخت یا معرفت حسی، می‌پردازد و از این رو مقوله زیبایی فقط یکی از مباحث آن به‌شمار می‌آمد. این جریان تا کانت ادامه داشت و حتی او هم از اصطلاح زیبایی‌شناسی، دست‌کم در نقد عقل محض، بعضاً معنای معرفت حسی را مراد می‌کرد. عدم ارتباط میان زیبایی‌شناسی و هنر را در آغاز باید معلول این واقعیت دانست که تا آن زمان (قرن هجدهم) واژه‌ای که امروزه اروپاییان برای هنر به کار می‌گیرند هنوز باب نبود و لفظ تخته یونانی که بر هنر دلالت می‌کرد، عمدتاً در معنای «قن» یا «صنعت» (تکنیک) استعمال می‌شد. درواقع، ارتباط میان زیبایی‌شناسی و هنر حاصل تحولات صورت گرفته در فلسفه، خود هنر و دیگر رشته‌های مرتبط با هنر بود. به این ترتیب در قرنهای اخیر نظریه‌پردازی فلسفی درباب ماهیت هنر، به مثابه مقوله‌ای عام، جای رساله‌های متعددی را گرفت که در سده‌های میانه و به‌ویژه با آغاز عصر نوزایی (رنسانس) به موضوعات مشخصی همچون شعر، نقاشی و موسیقی پرداخته بودند.

تعمیم، که به نهادینه شدن علم در پی انقلابهای صنعتی و رشد علم‌گرایی ابزار گمانه‌زنی و نظریه‌پردازی شده بود، در کنار اهمیتی که فیلسوفان تجربی برای معرفت حسی، در قیاس با معرفت منطقی، قائل بودند، زمینه را برای طرح مباحث عام هنری آماده ساخت. چنانکه می‌توان گفت تمایز میان علوم جدید، که خود برپایه ملاحظات فیلسوفان تجربی درباب انواع شناخت صورت پذیرفته بود، زیبایی‌شناسی را به حوزه تأملات فلسفی کشاند. نقد قوه حکم کانت را باید آغاز رویکرد نظام‌مند فلسفه به زیبایی دانست، هرچند یکی از چالشهای فراروی زیبایی‌شناسی فلسفی همواره این بوده است که آیا صدور احکام کلی درخصوص هنر در مقایسه با مطالعات یا پژوهشهای موردی هنرهای چندگانه، در شناخت بهتر و سودمندتر هنر موثر است یا خیر.

از نظر تاریخی و به‌ویژه جامعه‌شناسی تاریخی، ظهور و رشد طبقه متوسط در اروپا که با پیدایش فردگرایی ملازمت داشت، استقلال نسبی هنرها

را نیز که تا پیش از آن از حمایت دربار و کلیسا برخوردار بودند، به همراه داشت و در نتیجه دسترسی عموم مردم را به هنر آسان تر ساخت، چنانکه می توان گفت با حذف قیومیت آن دو نهاد یا دست کم با کم رنگ تر شدن نظارت و دخالت آنها در امر آفرینش هنری، هنرها نیز همچون جامعه تدریجاً ابعاد دموکراتیک و سکولار (دنیوی) یافتند که بر اثر آن پدیده ای فرهنگی شکل گرفت که هابرماس آن را «حوزه فرهنگ عمومی»^۲ نامیده است. پس می توان دید که شکوفایی زیبایی شناسی در قرنهای اخیر با شکوفایی طبقه متوسط ملازم بوده است، به بیان درست تر ایگلتون در ایدئولوژی امر زیبا^۳، همه مفاهیم زیبایی شناسی - آزادی، استقلال، خودمختاری، قانونمندی، ضرورت، تفرد و شمول یا جهانی بودن و نظایر آن - بازتاب دهنده آرمانهای بورژوازی و مبارزه این طبقه برای به دست گیری هژمونی سیاسی است. به این ترتیب تلقی کنونی و غالب از امر زیبا لامحاله با ایدئولوژی مسلط بر جامعه طبقاتی نوین پیوند خورده است. پس، به زعم ایگلتون، جایگاه مطمئن زیبایی شناسی حاضر نه از آن حیث است که مردان و زنان دفاً چشم به روی هنرها گشوده اند، بلکه بنان سبب است که زیبایی شناسی نمایانگر ایدئولوژی و آرمانهای طبقه ای اجتماعی است. در کنار عوامل اجتماعی، باید از تأثیر برخی جریانات فلسفی، به ویژه فلسفه تحلیلی، که دانشنامه حاضر عمدتاً در چارچوب آن تدوین شده است، یاد کرد. تاحدود دو یا سه دهه پیش از این، فیلسوفان انگلیسی زبان، یا جریان موسوم به آنگلو - آمریکن، به خلاف جریان کُنتیننتال (آلمانی - فرانسوی)، سهم ناچیزی در مطالعات زیبایی شناسی داشتند و حتی فیلسوفانی همچون کالینگوود و دیویی هم، به رغم عنایت تمام به هنر، به غنای زیبایی شناسی تحلیلی چیزی نیفزودند. در این راستا، نقش فیلسوفان زبان، همچون دیویدسون، پاتنم، گرایس، گیچ، رایل و دیگران به سبب طرح مسائل مهم مربوط به معنا و دلالت (ارجاع) بسیار برجسته بوده است. دستاوردهای فیلسوفان تحلیلی برخی از نظریه پردازان شناخت شناسی را بر آن داشته است تا آثار هنری را نیز، همچون گزاره های علمی، حامل صلیق و حقیقت و مآلاً معرفت قلمداد کنند.

دیالکتیک زیبایی شناسی معاصر را باید در مقابل نیروهای اجتماعی، جریانه های فلسفی و تحولات درون هنرها جست که آن را به نقطه تلاقی علوم و فلسفه تبدیل کرده است: جامعه شناسی، روانشناسی، فلسفه، سیاست، الهیات و حتی ریاضیات هر یک جداگانه سهم خود را در غنای بیشتر زیبایی شناسی و در مواردی ابهام و پیچیدگی بیشتر آن ادا کرده اند؛ نظریه های شناخت و ادراک، همچنین نظریه های فرهنگی، نشانه شناسی، روانشناسی، علوم شناختی یا معرفتی، مارکسیسم و فمینیسم نیز بر دامنه و عمق مطالعات زیبایی شناسی افزوده اند.

کتاب حاضر ترجمه ای است از The Routledge Companion to Aesthetics، و همان گونه که پیشتر نیز اشاره شد، عمدتاً از منظر فلسفه تحلیلی تألیف شده که روشنی بیان و پرهیز از دشواری های آن است. همین موضع ویراستاران نسخه اصلی سبب شده است که برخی مباحث مطرح و نزاع برانگیز دهه های اخیر، همچون پساساختگرایی و پسامدرنیسم به اختصار و حتی نوعی شتابزدگی برگزار شوند و موضوعات و چهره های مهم و تأثیرگذاری نظیر مارکسیسم، هرمنوتیکه آدورنو و بنیامین مورد غفلت قرار گیرند - نقیصه ای که ظاهراً در چاپهای بعدی برطرف شده است و بالطبع در ویرایشهای آتی ترجمه فارسی نیز لحاظ خواهد شد. در حال، کتاب حاضر یکی از بهترین منابع موجود برای علاقه مندان زیبایی شناسی فلسفی در زبان فارسی محسوب می شود و یقیناً در رفع بسیاری از ابهامات و دشواری های این موضوع که در سالیان اخیر وجاهت قابل ملاحظه ای کسب کرده است مفید خواهد بود.

انتخاب دیدگاه و روش شناسی جریان فلسفه تحلیلی یا آنگلو فون مانع از آن نشده است که پاره ای دشواریها و بلکه ابهامات که ذاتی موضوعاتی از این دستند به بیان نویسندگان مقالات راه یابد، که بالطبع دشواریهای حاصل از آن در ترجمه فارسی دوچندان شده، به طوری که کار ترجمه و ویرایش آن نزدیک به دو سال به طول انجامیده است. در همین جا لازم می دانم از زحمات صادقانه و بی دریغ آقایان بابک محقق و مسعود قاسمیان، که در کنار ترجمه، ویراستار فارسی را با دقت، هوشمندی و توانایی در کار سنگین ویرایش کتاب یاری رساندند صمیمانه تشکر کنم.

همچنین شایسته است از حوصله و مساعدتهای آقای علیرضا اسماعیلی، مدیر انتشارات فرهنگستان هنر، سپاسگزاری کنم.

مشیت علایی

منابع

۱. برای اطلاع از تفصیل اصول زیبایی شناسی باومگارتن از نگاه یک فیلسوف برجسته نوکانتی معاصر نگاه کنید به: ارنست کاسیرر (۱۳۷۰) فلسفه روشنگری، ترجمه یدالله موقن، تهران: نیلوفر، صص ۴۴۷-۷۲. همچنین نگاه کنید به: رنه وِلک (۱۳۷۳) تاریخ نقد جدید، ترجمه سعید ارباب شیرانی، تهران: نیلوفر، ج ۱، صص ۲۰۱-۲۰۳.
۲. برای اطلاع از جزئیات این مفهوم نگاه کنید به: رابرت هولاب (۱۳۷۵) یورگن هابرماس: نقد در حوزه عمومی، ترجمه حسین بشیریه، تهران: نی، صص ۴۰-۲۳.

3. Eagleton, T. (1990) *The Ideology of the Aesthetic*, Oxford: Basil Blackwell, p: 3.

راهنمای پیوستها

۱. ضبط اعلام

اعلام این کتاب را عموماً اسامی نظریه‌پردازان، فیلسوفان، هنرمندان و نویسندگان تشکیل می‌دهد و به نام شهرها و مکانها کمتر اشاره شده است. در ضبط اعلام تا حد امکان سعی کرده‌ایم به تلفظ اصلی نامها در کشور مبدأ نزدیک شویم مگر در مواردی که ضبط جاف‌تاده‌ای در فارسی موجود بوده یا ترانویسی دقیق آن نام مشکلاتی برای خواننده فارسی‌زبان به وجود می‌آورده است. البته در برخی موارد به‌رغم جستجوی بسیار موفق به یافتن آوانگاری نامها نشده‌ایم که در این صورت از آشناترین شیوه‌های ترانویسی بهره جسته‌ایم. در هر حال واقعیت این است که ضبط اعلام زبان فارسی هنوز شکلی منون نیافته و ممکن است حتی در کتابی واحد، مانند این کتاب، موارد تناقض‌آمیز هم به چشم بخورد. در انتهای کتاب فهرستی از نام اشخاص که موفق به یافتن تاریخ تولد و مرگ آنها شده‌ایم افزوده شده و در مواردی که به‌رغم جستجو در منابع متعدد به نتیجه نرسیده‌ایم صرفاً به ضبط لاتین نام این افراد در پی‌نوشتها اکتفا کرده‌ایم. شایان ذکر است در ضبط صحیح اعلام از منابع تخصصی که فهرست آنها در همین صفحه آمده استفاده شده است.

۲. واژه‌نامه

واژه‌نامه این کتاب به صورت دوسویه (انگلیسی - فارسی و فارسی - انگلیسی) در انتهای کتاب آمده است. مدخلهای واژه‌نامه الزاماً واژگان تخصصی زیبایی‌شناسی و فلسفه هنر نیستند. بسیاری از آنها واژه‌هایی هستند که خواننده کتاب به کمک آنها به درک صحیح‌تری از مطلب خواهد رسید. البته، برخی از معادلهای پیشنهادی مترجمان و ویراستار اولین بار در این کتاب مطرح شده‌اند و لزوماً بهترین معادل برای اصطلاحات تخصصی به‌شمار نمی‌روند. زیبایی‌شناسی در ایران هنوز نوپاست و طبعاً معادلهای فارسی این رشته هم تا پخته شدن و جا افتادن باید از صافیهای متعدد بگذرند. به هر حال، باید اعتراف کنیم که گاه برای یافتن معادلی مناسب چاره‌ای جز واژه‌سازی یا معادل‌سازی نداشتیم و در برخی موارد از دو معادل به شرط برهم نزدن یکدستی متن، استفاده کرده‌ایم.

۳. نمایه

نمایه انتهای کتاب برگردان نمایه کتاب انگلیسی با اندکی تغییر ناگزیر است. محتوای این نمایه را اسامی اشخاص، مکانها، آثار (اعم از آثار هنرهای تجسمی و آثار مکتوب و فیلم و جز آن)، و موضوعات تشکیل می‌دهد که به‌ویژه نمایه موضوعی این کتاب کلید ورود به مباحثی به‌شمار می‌رود که در فهرست مطالب کتاب یافت نمی‌شود و به کمک آن می‌توان به سرعت صفحه موضوع موردنظر را پیدا کرد.

بابک محقق

مسمود قاسمیان

منابع

- Crystal, D. (1998) *The Cambridge Biographical Encyclopedia*, 2nd Edition, Cambridge: Cambridge University Press.
Roach, P. and Hartman, J. and Setter, J. (2003) *Cambridge English Pronouncing Dictionary*, 16th Edition, Legoprint S.p.A: Cambridge University Press.
Wells, J. C. (2000) *Longman Pronunciation Dictionary*, 2nd Edition, Barcelona: Longman.
Wermke, M. (2003) *Duden Das Aussprachewörterbuch*, 6. Band, Mannheim: Dudenverlag.

اسامی نویسندگان مقالات

نن استالکر Nan Stalnaker، مدرس نگارش در دانشگاه هاروارد و فلسفه در کالج کانکتیکات آمریکا.

رابرت استکر Robert Stecker، استاد فلسفه در دانشگاه میشیگان آمریکا.

ماری اسمیت Murray Smith، استادیار ارشد و صاحب کرسی مطالعات فیلم در دانشگاه کنت انگلستان.

مایکل اینوود Michael Inwood، عضو هیئت علمی و استاد راهنمای فلسفه در دانشکده ترینیتی آکسفورد انگلستان.

روبن بریوس Ruben Berrios، دانشجوی دکترای دانشگاه ساوتهمپتون.

نیکولاس پاپاس Nickolas Pappas، دانشیار فلسفه در کالج سیتی در نیویورک آمریکا.

آیلین جان Eileen John، دانشیار فلسفه در دانشگاه لوئیزویل در کنتاکی آمریکا.

کریستوفر جانوی Christopher Janaway، دانشیار فلسفه در دانشکده بیرکبک دانشگاه لندن.

دنيس داتون Denis Dutton، مدرس فلسفه هنر در دانشگاه کانتربری نیوزیلند.

مارک دبلیس Mark DeBellis، دانشیار موسیقی در دانشگاه کلمبیای آمریکا.

استیون دیویس Stephen Davies، عضو گروه فلسفه در دانشگاه اوکلند نیوزیلند.

دیوید دیویس David Davies، دانشیار فلسفه در دانشگاه مک گیل کانادا.

مارک رالینز Mark Rollins، دانشیار گروه فلسفه و معاون یونیورسیتی کالج در دانشگاه واشنگتن آمریکا.

آرون ریدلی Aaron Ridley، استادیار ارشد فلسفه در دانشگاه ساوتهمپتون انگلستان.

راجر سیمون Roger Seamon، مدرس زبان انگلیسی در دانشگاه بریتیش کلمبیای کانادا و عضو هیئت سردبیری مجله زیبایی‌شناسی و نقد ادبی.

جیمز شلی James Shelley، استادیار فلسفه در دانشگاه اوپورن آمریکا.

ریچارد شوسترمن Richard Shusterman، استاد و صاحب کرسی فلسفه در دانشگاه تمپل آمریکا.

جان ای. فیشر John A. Fisher، استاد فلسفه در دانشگاه کلرادوی آمریکا.

کرتیس ال. کارتر Curtis L. Carter، رئیس موزه هنر هاگرتی و استاد زیبایی‌شناسی در دانشگاه هارکت در ویسکانسین آمریکا.

آلن کارلسون Allen Carlson، استاد فلسفه در دانشگاه آلبرتا در ادمنتون کانادا.

نوفل کارول Noel Carroll، استاد فلسفه در دانشگاه ویسکانسین آمریکا.

گرگوری کاری Gregory Currie، استاد فلسفه در دانشگاه ناتینگام انگلستان.

دانلد دابلیو. کرافورد Donald W. Crawford، استاد فلسفه در دانشگاه کالیفرنیا در سانتا باربارای آمریکا.

کارولین کورسمایر Carolyn Korsmeyer، استاد فلسفه در دانشگاه نیویورک در بوفالوی آمریکا.

تد کوهن Ted Cohen، استاد فلسفه دانشگاه شیکاگو و رئیس سابق انجمن فلسفه آمریکا.

متیو کی‌یران Matthew Kieran، استادیار دانشکده فلسفه در دانشگاه لیدز انگلستان.

بریس گات Berys Gaut، مدرس گروه فلسفه اخلاق در دانشگاه سنت اندروز اسکاتلند.

گوردون گراهام Gordon Graham، استاد انتصابی فلسفه اخلاق در دانشگاه آبردین اسکاتلند.

آلن گلدمن Alan Goldman، استاد فلسفه در دانشگاه میامی آمریکا.

سایمون گلندینینگ Simon Glendinning، استادیار فلسفه در دانشگاه ردینگ انگلستان.

پیتر لامارک Peter Lamarque، استاد فلسفه در دانشگاه هال انگلستان.

کالین لایس Colin Lyas، استادیار ارشد فلسفه در دانشگاه لنکستر انگلستان.

دومینیک مک‌آیور لوپس Dominic McIver Lopes، دانشیار فلسفه در دانشگاه بریتیش کلمبیای کانادا.

پیزلی لیوینگستون Paisley Livingston، استادیار ارشد فلسفه در دانشگاه آرهوس دانمارک.

درک ماتراورز Derek Matravers، مدرس فلسفه در دانشگاه اوپن انگلستان.

جوزف مارگولیس Joseph Margolis، استاد فلسفه در دانشگاه تمپل در فیلادلفیای آمریکا.

گراهام مکفی Graham McFee، استاد فلسفه در دانشگاه برایتون انگلستان.

جنیفر آن مک‌مان Jennifer Anne McMahon، مدرس دانشگاه کانبرای استرالیا.

پاتریک مینارد Patrick Maynard، استاد فلسفه در دانشگاه وستون در اونتاریوی کانادا.

دیوید ناویتس David Navitz، دانشیار فلسفه در دانشگاه کانتربری نیوزیلند.

آلکس نیل Alex Neill، استادیار ارشد گروه فلسفه در دانشگاه ساوتهمپتون انگلستان.

سارا وُرت Sarah Worth، استادیار فلسفه در دانشگاه فورمن در گریندیل در کارولینای جنوبی در آمریکا.

رابرت ویکس Robert Wicks، استادیار ارشد فلسفه در دانشگاه اوکلند نیوزیلند.

ادوارد وینترز Edward Winters، رئیس مرکز مطالعات هنر و نقد و استادیار زیبایی‌شناسی در گروه معماری در دانشگاه وستمنستر انگلستان.

گری ال. هاگبرگ Garry L. Hagberg، استاد فلسفه در کالج بارد.

جیمز آر. همیلتون James R. Hamilton، مدرس فلسفه در دانشگاه کانزاس آمریکا.

جیمز ا. یانگ James O. Young، استاد فلسفه در دانشگاه ویکتوریای کانادا.

مقدمه

امروزه زیبایی‌شناسی فلسفی رشته‌ای است زنده و جذاب، حال آن‌که بیست یا سی سال پیش از این، فیلسوفان عموماً بر این باور بودند که نمی‌توان نکات فلسفی مهمی را درخصوص هنر عنوان کرد. کسانی که از منظری غیرفلسفی به هنر می‌نگریستند گله‌مند بودند که فیلسوفان معاصر درحقیقت چیز مهمی به آنها نگفته‌اند، به قول بارت نیومن، از نقاشان آن دوره، «زیبایی‌شناسی برای هنرمندان حکم پرنده‌شناسی برای پرنده‌ها را دارد». حتی در آن زمان هم این همگرایی تأسفبار دیدگاه‌ها بستر مساعدی یافت. امروزه، برای این همجواری هیچ توجیهی وجود ندارد. فلسفه بار دیگر زیبایی‌شناسی را کشف کرده است، و کتاب حاضر حاصل توجهی است که دیگر بار فیلسوفان به هنر ابراز داشته‌اند.

بخشی از این جریان ناشی از توجه فزاینده فیلسوفان به مکانیسم، تاریخ و نقد هنرها، از جمله ادبیات، موسیقی، نقاشی، معماری و سینما بوده است، و نیز ناشی از وقوف بر این که مسائل فلسفی از جزئیات و ویژگیهای رسانه‌های هنری نشئت می‌گیرند. درک هنر درکل اصولاً موقوف بر درک و فهم یکایک هنرها و شناخت ماهیت و هویت یگانه آنهاست. برخی از فیلسوفان به نوشتن درباره بعضی از رمانها، اشعار، سمفونیها و فیلمها پرداخته‌اند، و در این کار دقت و تعمقی هم‌تراز کار منتقدین ادبی، موسیقی‌شناسان و منتقدین هنری و سینمایی نشان داده‌اند.

احیای توجه فلسفی به زیبایی‌شناسی تا جدی نیز ناشی از این فکر است که شناخت بسیاری از موضوعات مهم و عام فلسفی، همچون ماهیت بازنمایی، تخیل، عاطفه و بیان، بدون بررسی نقش آنها در هنر و فهم هنری ممکن نیست، چراکه این دو حوزه منصفه ظهور برخی از جالب‌ترین و پیچیده‌ترین نموده‌های موضوعات فوق بوده‌اند. دلیل دیگر توجه به زیبایی‌شناسی را باید در گسترش پلورالیسم در خود فلسفه تحلیلی جست، که از کانونهای فلسفه زبان و فلسفه علم برخاسته و در پی آن است که حوزه‌های جدیدی، همچون اخلاق عملی، فلسفه سیاسی، علوم شناختی، و زیبایی‌شناسی را فتح کند.

کتاب حاضر، عمدتاً در چارچوب فلسفه تحلیلی تدوین شده و همچون آن جریان فلسفی، خود را به روشنی بیان و دقت استدلال ملزم می‌داند، علاوه بر آن، خود را متعهد می‌داند پلورالیسم فزاینده رویکرد تحلیلی را بسط دهد. همچنین، کتاب حاضر با طرح نظریات متفکرین خارج از جریان تحلیلی نشان می‌دهد که زیبایی‌شناسی تحلیلی می‌تواند از آنها چیزها بیاموزد.

هدف کتاب حاضر معرفی بسیاری از موضوعات و متفکرین مهم زیبایی‌شناسی فلسفی است، و به این ترتیب، می‌توان از آن به عنوان کتاب درسی دانشگاهی برای دروس فلسفه هنر استفاده کرد. اما جز آن، برای غیرفیلسوفانی هم که بخواهند از عقاید زیبایی‌شناختی فلاسفه اطلاع یابند خالی از لطف نیست. بخشی از بهترین نوشته‌های امروز زیبایی‌شناسی نیز در این کتاب آمده است. نویسندگان مقالات را، هم دانشوران صاحب نظر بلندمرتبه و هم پژوهندگان برجسته جوان تر تشکیل می‌دهند. ویراستاران کتاب از مؤلفین خواسته‌اند که به بررسی محض موضوع خود بسنده نکرده نظرگاههای شخصی خویش را نیز انعکاس دهند. حاصل کار نه فقط برای نوآمدگان زیبایی‌شناسی که برای متخصصان این رشته نیز جالب توجه خواهد بود.

کتاب در چهار بخش تنظیم شده است. بخش نخست تاریخی است و بسیاری از نویسندگان کلاسیک این موضوع و همچنین برخی از متفکران صاحب نفوذ متأخر فلسفه‌های تحلیلی و اروپایی را دربرمی‌گیرد. ملاک ما در این بخش برای اختصاص فصل یا قسمتی از یک فصل به یک نویسنده، کامل بودن نسبی نوشته‌های او بوده است. (بحث مربوط به نظریه پسامدرنیسم را باید مستثنی دانست.) چهره‌های مهمی که هنوز مشغول شرح و بسط نظریات خود هستند در بخشهای دیگر کتاب، که به مباحث موردنظر آنها اختصاص دارد، مورد بحث قرار

گرفته‌اند. بخش دوم کتاب به مفاهیم و نظریه‌های اساسی زیبایی‌شناسی اختصاص یافته است، و به مسائل مهمی همچون تعریف "هنر"، ماهیت امر زیبا و موازین تفسیر درست می‌پردازد. در بخش سوم از مسائل مشخص‌تری، از قبیل هنر و شناخت هنر و احساسات و عواطف و همچنین چالش‌های فمینیسم، زیبایی‌شناسی زیست‌محیطی و نقش هنر عامه‌پسند در مواجهه با زیبایی‌شناسی سنتی بحث شده است. موضوع بخش آخر، هنرهای نُه‌گانه است: موسیقی، نقاشی، عکاسی، سینما، ادبیات، تئاتر، رقص، معماری و مجسمه‌سازی. به این ترتیب، کتاب حاضر را می‌توان مکمل مناسب دروس زیبایی‌شناسی قرار داد: چه آنجا که این رشته از منظر تاریخی تدریس می‌شود، چه آنجا که تأکید بر مسائل و موضوعات زیبایی‌شناسی است، و چه در مواردی که هدف آموزش پرداختن به هنرهای نُه‌گانه باشد.

هرچند کتاب حاضر چشم‌اندازی وسیع و نواز زیبایی‌شناسی به دست می‌دهد، پیداست که در کتابی با این حد و اندازه نمی‌توان به همه موضوعات مهم و جالب این رشته پرداخت، از این رو خوانندگان می‌توانند نظریاتشان را در مورد مطالبی که به عقیده آنها می‌بایست گنجانده می‌شد اعلام دارند، و ما احتمالاً بسیاری از این پیشنهادها را، به‌ویژه در بخش تاریخی که از غنای کم‌تظیری برخوردار است، خواهیم پذیرفت. با این همه، ما تصور می‌کنیم که این مجموعه تنوع، جذابیت و مفاهیم اصلی زیبایی‌شناسی امروز را به خواننده انتقال می‌دهد. ما از نویسندگان کتاب خواسته‌ایم که به جای مدخل‌های کوتاه به‌شیوه واژه‌نامه، فصل‌های مربوطه را براساس تقریباً ۵۰۰۰ کلمه تنظیم کنند. این حجم به آنها امکان می‌دهد که مطلب خود را با قدری تفصیل بیان کنند، و در عین حال می‌توان در یک نشست مطلب مزبور را خواند و به این ترتیب امکان گنجاندن طیف وسیعی از مقالات در کتابی نه‌چندان حجیم نیز فراهم می‌آید. هر فصل خواننده را به دیگر فصل‌های مرتبط با آن موضوع ارجاع می‌دهد و فهرست آثار مورد بحث را نیز در اختیار خواننده می‌گذارد، و در مواردی که نویسنده لازم دانسته، خواننده را به منابع بیشتری ارجاع می‌دهد. به این ترتیب، خواننده امکان وسیع‌تری می‌یابد که نکات مورد علاقه‌اش را در موضوعات مطرح شده دنبال کند. حق آن است که کتاب حاضر را در حکم دعوت به زیبایی‌شناسی قلمداد کنیم.

در پایان، شایسته است مراتب سپاس فراوان خود را از کسانی که ما را در ویراستن کتاب یاری کرده‌اند اعلام داریم. نخست از نویسندگان کتاب به خاطر اشتیاق و تواناییشان در تألیف مقالاتی بسیار خوب، علی‌رغم وقت محدود و مجال تنگ. دوم، بسیاری از فضلا و دانشمندانی که از نظرشان در جریان برنامه‌ریزی کتاب بهره‌مند شدیم، حتی آن دسته که ما را از این کار منع کردند (لجاجت مایه لذت است). پس از آن، از تونی بروس و یارانش در انتشارات راتلج به خاطر علاقه و حمایتی که هرگز فروکش نکرد. سپس پایانی ما شاید چندان موجه نباشد، اما اهمیت آن به هیچ وجه کمتر نیست. کتاب حاضر به‌طور مشترک در اسکاتلند و ایالات متحده آمریکا ویرایش شده، و نگارش آن در آمریکا، کانادا، انگلیس، دانمارک، استرالیا و نیوزیلند انجام یافته است. این ارتباط جهانی عمده‌تاً از طریق اینترنت صورت پذیرفته است، و هرچند این کتاب یکسره درباره هنر است، با این وصف در جای خود گواهی است بر قدرت فناوری و اجتماع جهانی دانشورانی که حضورشان را این فناوری تحقق بخشیده است.

بریس گات

دومینیک مک‌ایور لوپس